

CONSTITUIREA ȘI EVOLUȚIA GRUPĂRILOR ÎN SÎNUL PARTIDULUI NAȚIONAL ȚĂRĂNESC

În cadrul Partidului Național Țărănesc erau două aripi principale rezultate din însăși fuziunea din 1926, anume aripa națională și aripa țărănistă. Pentru perioada 1927—1933, se poate evidenția procesul de disociere internă a partidului, finalizat într-o serie de desprinderi succesive urmate de constituirea unor noi partide țărănești. În etapa de care ne vom ocupa, deși formal Partidul Național Țărănesc apare mult mai stabil, suportând o singură sciziune mai semnificativă (aprilie 1935), el a cunoscut permanente regroupări ale cadrelor rămase în partid, regroupări determinate de atitudinile diverse adoptate în legătură cu unele evenimente politice interne și internaționale, de soluțiile divergente propuse pentru rezolvarea multiplelor probleme cu care era confruntată societatea românească: tendințele dictatoriale ale lui Carol al II-lea, ascensiunea curenților și organizațiilor de dreapta și extremă dreapta, creșterea pericolului de război. Și în problema tacticii pe care partidul trebuie s-o adopte pentru a face față acestor probleme complicate și pentru a-și recâștiga popularitatea după guvernare, opiniile frunțașilor național-țărăniști erau forte diferite.

În încercarea de conturare pe baza acestor atitudini, a curenților de dreapta, de centru și stânga care au acționat în partid în această perioadă, pornim de la precizarea metodologică a sociologului D. Gusti: „Un partid politic nu este ceva compact și omogen. El nu este compact pentru că este o grupă în plină schimbare și primenire prin intrările de grupări noi și ieșirile de membrii vechi; *un partid politic este un proces social, și nu o stare socială* (subl. n.). Dacă un partid politic nu este o grupă compactă, el nu este nici o grupă omogenă, pentru că este alcătuită din diferite grupări și grupulețe, care pot fi concentric coordonate, pot avea forțe și centrifugale dar și centripetale, formând îndeobște o dreaptă, o stângă și un centru”¹.

Și precizăm în cazul nostru că, în perioada pe care o considerăm, delimitarea curenților din partid a fost determinată mai puțin de fuziuni sau sciziuni — deși acestea au avut un anume rol în consolidarea sau slăbirea aripilor respective — cât mai ales de evoluția internă a partidului. În acești ani Partidul Național Țărănesc se afla din nou în opoziție, cu popularitatea serios afectată în urma guvernării și acum suporta un proces amplu de reorganizare reclamat imperios de noua conducere care își relua și preocupările teoretice, fundamentând doctrina așa zisului „stat țărănesc”. Luând în considerare noile realități economice,

¹ A. Gusti — *Partidul politic. Sociologia unui sistem al partidului politic*, în *Opere*, vol. IV, Ed. Academiei RSR, Buc., 1970, p. 86.

sociale și politice, cadrele de conducere pregătesc elaborarea unui nou program politic. Cercul de studii al Partidului Național Țărănesc, înființat în februarie 1934 din inițiativa lui Ion Mihalache, avea ca sarcină principală tocmai studierea acestor probleme complexe și elaborarea unor soluții cât mai adecvate, în conformitate, evident, cu concepția generală național-țărănistă. Soluțiilor propuse cu diverse ocazii, departe de a fi unitare, erau expresia celor trei mari curente care acționau în partid și care au condus chiar la conturarea a trei programe distincte: programul de guvernare a lui Alexandru Vaida-Voevod, reprezentant al aripii de dreapta (1933), programul lui Iuliu Maniu, reprezentant al aripii de centru și programul zis „de la Câmpulung” al lui Ion Mihalache, exponent al aripii de stânga (1933). Programul adoptat în cele din urmă (mai 1935) avea ca punct de plecare direcțiile generale formulate de Ion Mihalache. Se apreciază, în general, că venirea acestuia la conducerea Partidului Național Țărănesc (noiembrie 1933) marchează începutul unei noi etape în evoluția politică și ideologică a țărănismului; într-adevăr, între noiembrie 1933 — noiembrie 1937, partidul a fost dominat de aripa de stânga și centru stânga, reluându-și în sistemul partidelor burgheze locul deținut până în 1928. Iată cum apreciază Stanciu Stoian începutul acestei noi etape: „Momentul Mihalache este marcat de venirea acestuia la șefia Partidului Național Țărănesc. Acum acesta trecea printr-o criză de popularitate. El avea acum de înfruntat nu numai rezistența liberală (...) dar și ofensiva extremei drepte, acum în plină creștere”². Evenimentul a produs aprecieri similare în epocă, a fost considerat ca un fapt cu implicații binefăcătoare pentru evoluția partidului, credință care a fost în parte confirmată în timp. De aceea, fără a fi adepții unor delimitări cronologice rigide și considerând și evoluția de ansamblu a Partidului Național Țărănesc în această perioadă, subscriem la aprecierea că anul 1933 este o dată semnificativă pentru acest partid.

Încercarea de delimitare a curentelor care au acționat în Partidul Național Țărănesc în perioada 1933—1937 este o sarcină complexă și dificilă, iar rezultatele ei nu pot fi exprimate în formulări categorice. Cercetătorii care s-au ocupat de evoluția acestei organizații politice, fac deseori referiri la existența unor curente sau aripi, procedează chiar la delimitări în cadrul unei anume aripi și includ în rândurile lor pe unii sau alții din fruntașii partidului. Notațiile sunt, însă, lapidare, criteriile pe baza cărora se fac aceste aprecieri sunt adesea inconsecvente sau nu sunt nici măcar exprimate după cum lipsește precizarea perioadei la care se referă autorul. Aceste carențe de ordin metodologic impietează asupra judecăților emise, care sunt uneori complet diferite de la un autor la altul, fără însă a fi și susținute de argumentarea necesară³. Sunt însă și lucrări ai căror autori, chiar abordând numai tangențial această problemă, fie fac precizările cronologice — absolut necesare, credem, în-

² Stanciu Stoian — *Fazele dezvoltării țărănimului în România. Atelierele grafice Socec et. Co SAR., București, 1945, p. 43.*

³ Emilia Sonea, Gavrilă Sonea, *Viața economică și politică a României 1933—1938*, Ed. științifică și enciclopedică, București, 1978, pg. 42—43, 168—173.

tr-o epocă atât de complexă — și relatează faptele pe care se bazează în aprecieri, fie evită formulări categorice, procedând la nuanțări⁴.

O constantă a acestor delimitări ale curentelor din Partidul Național Țărănesc este alegerea drept criteriu fundamental și adesea unic, a atitudinii lor față de ascensiunea fascismului; considerăm însă această metodă ca inoperantă. Considerăm că în demersul de conturare a aripilor de dreapta, centru și stânga se impune luarea în considerare și a atitudinilor frunțașilor național țărănești față de problemele economice și sociale, atitudinile și acțiunile lor în lupta pro sau contra regimului parlamentar constituțional, poziția față de rolul partidului și a tacticii acestuia, față de afirmarea teoriilor șoviniste. Dat fiind multitudinea și complexitatea problemelor care confruntau în această perioadă societatea românească și Partidul Național Țărănesc, strânsa lor interdependentă, în orice tentativă de delimitare a curentelor din partid, oricât de modestă, se impune o abordare de ansamblu a lor.

Înainte de a proceda la analiza „aripilor“ în perioada 1933—1937, reproducem o apreciere generală referitoare la Partidul Național Țărănesc, la care subscriem și care ne-a servit ca îndrumare. „Clasica trihotomie (centru, dreapta, stânga) funcționa îngrijorător. Grupul Vaida, reprezentă deschis aripa de dreapta, grupul Maniu aripa centristă, iar cel condus de Mihalache-Madgearu stânga radicală burgheză. Evident, această schemă nu epuizează complicatul tablou al luptelor intestinale din cadrul Partidului Național Țărănesc, fiecare grupare dintre cele amintite fiind, la rândul ei, rezultatul fragilei împăcări între grupuri și al orientării numai aparent unitare“⁵.

Aripa stângă a P.N.Ț. era formată mai ales din frunțașii fostului Partid Țărănesc care acuzau, încă din 1931, conducerea P.N.Ț. de a fi abdicat în practica politică de la principiile și ideologia țărănistă. În cadrul acestei aripi a început să se manifeste tot mai activ o pleiadă de tineri intelectuali cu concepții democratice, care cereau insistent conducerii partidului respectarea principiilor și promisiunilor din timpul opoziției; articole în acest sens erau publicate, în anii 1923—33, în revista „Stânga“ condusă de V. V. Stanciu. În timpul guvernărilor lui Iuliu Maniu și Vaida-Voevod, gruparea fusese menținută metodic în umbră, reafirmarea ei începând în 1933, după ce Ion Mihalache a preluat conducerea partidului. Aripa de stânga, susținută dintre cadrele de conducere de I. Mihalache și V. Madgearu, apăra valorile radicalismului burghez și se pronunța pentru schimbarea în viitor a ordinii existente prin realizarea „statului țărănesc“.

Situându-se în conflictul Vaida-Maniu de partea lui Maniu, Ion Mihalache a profitat de numirea lui Vaida-Voevod în fruntea guvernului pentru a începe atacul deschis împotriva curentelor de centru și de dreapta. Acțiunea lui nu putea fi considerată, în acest context, ca un act de indisciplină față de Iuliu Maniu. Începând cu luna aprilie 1933, liderul țărănist s-a lansat într-o acțiune de torpilare a politicii oficiale a P.N.Ț.;

⁴ G. G. Ionescu — *Pagini de istorie. Dintre cutul partidelor noastre istorice* — Biblioteca socialistă, 1945, p. 124. Z. Ornea, *Țărănismul. Studiu sociologic*, Ed. politică, București, 1969, passim. Stanciu Stoian, *op. cit.*, p. 44.

⁵ Z. Ornea, *Momente din istoria politică a țărănismului*, în „Anale de istorie“, Nr. 4/1968, p. 127.

această acțiune a culminat cu discursul rostit la 10 septembrie la Câmpulung cu ocazia congresului organizației județele a P.N.Ț. din Muscel și a Congresului general al Tineretului Național Țărănesc. Discursul anunța prefaceri fundamentale pentru partid atât în ce privește organizarea lui cât și doctrina. Propunându-i-se președinția P.N.Ț., în noiembrie 1933, Ion Mihalache a condiționat acceptarea preluării funcției de promisiunea fruntașilor național-țărăniști că vor accepta ideile formulate de el la Câmpulung. La 21 noiembrie 1933 Al. Vaida-Voevod a demisionat din funcția de președinte al P.N.Ț. succesiunea fiind atribuită lui Ion Mihalache. Faptul a fost urmat de declanșarea unei vaste acțiuni de reorganizare a partidului, consecință a concepției noului lider asupra rolului și tacticii partidului. Delimitarea grupării Mihalache de grupările lui Vaida și Maniu este făcută de Stanciu pornind de la deosebirile privind tactica cea mai indicată pentru partid. Vorbind despre „tactica Mihalache” autorul ezită să o plaseze alături de celelalte două, considerând-o nu doar mai bogată în elemente ci și principial deosebite; ea este tactica unui partid de program, „pusă exclusiv în slujba propriei ideologii a partidului și strâns legată de ea”⁶ și care aspiră la pregătirea instrumentelor de luptă politică. Această acțiune avea două sarcini principale: elaborarea unui nou program și reorganizarea și întărirea partidului. Pentru împlinirea acestor obiective se înființează în 1934 școli și cursuri pentru cadrele partidului, în special cele tinere, și se organizează un cerc de studii în care sub conducerea Prof. C. Rădulescu-Motru, tinerii intelectuali ai partidului se dedicau analizei problemelor societății românești și elaborării de soluții; între ei activau Petre Andrei — secretar al Cercului și secretar al secției de instrucție publică; Mihai Ralea — secretar al secției de ideologie și propagandă, Virgil Madgearu la finanțe, Ernest Ene la industrie și M. Ghelmegeanu la agricultură. Paralel se încerca readucerea în partid a celor care l-au părăsit și îndepărtarea elementelor reacționare.

În acest context, s-au inițiat tratative cu Partidul Țărănesc Dr. N. Lupu. Condițiile care au favorizat realizarea fuziunii au fost: atitudinea opozițională a lui Iuliu Maniu față de tendințele dictatoriale ale regelui, preluarea conducerii P.N.Ț. de către aripa țărănistă radicală, iminența elaborării unor noi documente programatice precum și încercarea cercurilor Palatului de a instaura un guvern prodictatorial prezidat de Al. Averescu⁷. Această opinie era formulată și în presa democratică a vremii, care saluta viitoarea fuziune: „Astăzi între programul d-sale (dr. N. Lupu, n.n.) și programul Partidului Național Țărănesc nu mai există aproape nici o deosebire. Se știe că discursul D-lui Mihalache de la Cîmpulung, acceptat ca bază a viitorului program național țărănesc de către toată conducerea partidului, ca și planul de redresare al d-lui Maniu, preconizează, în materie economică și financiară aceleași soluții de stînga pe care le susține și Dl. dr. Lupu”⁸. Orientarea celor două organizații politice spre fuziune era determinată și de considerente mai generale, decurgând din

⁶ Stanciu Stoian, *op. cit.*, p. 45.

⁷ I. Scurtu, *Intemeierea și activitatea Partidului Țărănesc dr. N. Lupu 1927—1934*, în „Revista de istorie” nr. 5/1976, p. 710.

⁸ „Adevărul”, an 48/1934/ nr. 15388, din 4 martie.

necesitatea pregătirii pentru lupta de apărare a regimului parlamentar constituțional și a democrației atacată tot mai frecvent de glasuri venind din dreapta vieții politice. În acest sens fuziunea Partidului Țărănesc cu P.N.Ț. „ar trebui să fie începutul operei de regroupare a partidelor, de fortificare a ideii de partid”⁹, pentru a contracara acțiunile lui Carol al II-lea de subminare a organizațiilor politice și de pregătire a drumului spre dictatura personală. În ce privește cazul special al P.N.Ț., fuziunea era, în concepția partizanilor ei, principalul mijloc de consolidare a aripii de stânga, determinând și plasarea întregului partid pe poziții mai ferm democratice. Rezultă cu evidentă că această fuziune depășea limitele unui act strict organizatoric, fiind expresia hotărârii P.N.Ț. de a acționa pentru prezervarea regimului parlamentar; declarația Dr. N. Lupu este, în acest sens, edificatoare: „Când vântul de dreapta care bate peste frontiere șuieră și la noi, atunci trebuie să întărim baricadele democrației”¹⁰. Chiar dacă desfășurarea ulterioară a evenimentelor a făcut ca speranțele în victoria democrației să fie numai vremelnice împlinite, revenirea la 11 martie 1934 a partidului condus de Dr. N. Lupu în cadrele vechiului partid era un eveniment salutat de toată mișcarea democratică: „Din toate punctele de vedere fuziunea despre care se vorbește ar însemna, pentru democrația națională și pentru regimul parlamentar, un fenomen îmbucurător între atâtea fapte deprimante”¹¹. Într-adevăr, actul a determinat o apreciabilă consolidare a forțelor stângii radicale care se va impune cu succes grupării de dreapta a lui Al. Vaida-Voevod, respingând teoriile sale fascizante, neutralizându-l și determinând în final excluderea lui din partid (1935). Apreciem acțiunea inițiată de gruparea lui Ion Mihalache pentru reorganizarea partidului, care acoperă întregul an 1934, ca o dovadă de realism politic și ca o probă pentru convingerile sale democratice.

Ne-am referit, nu o dată, la existența în cadrul P.N.Ț. a unui grup de tineri intelectuali care se manifestau activ pentru impunerea concepțiilor democratice și care este reprezentativ mai ales pentru convingerile promovate în general de organizațiile de tineret ale partidului. Acest grup denumit și „grupul de la Viața Românească” după revista teoretică pe care, din 1934, o conducea Mihai Ralea, reunea o serie de intelectuali de prestigiu în epocă, printre care Petre Andrei, Ernest Ene, Petre Pandrea, Stanciu Stoian, N. N. Mateescu, Gh. Zane, Octav Livezeanu, Tudor Theodorescu-Braniște, Demostene Botez, V. Jinga, Pavel Pavel, Nestor Badea, ș.a. Tineretul Național Țărănist a fost organizat în timpul primei guvernări a partidului și încă de la început a formulat critici la adresa politicii acestuia, adoptând atitudini de împotrivire. În urma acestora, la conducerea organizației de tineret a fost numit Nestor Badea, apreciat ca fiind mai disciplinat ca fostul președinte, Tudor Ionescu. În urma acestui fapt, Tudor Ionescu a părăsit chiar P.N.Ț., urmându-l, în 1932, pe Grigore Iunian, care-l va numi la 11 martie 1933 la conducerea Tineretului Țărănist Radical. Organizațiile de tineret continuă să se agite, și solicită sprijinul lui Ion Mihalache și Virgil Madgearu. Colaborarea strânsă cu cei

⁹ *Ibidem*.

¹⁰ „Dreptatea”, an 48/1934, nr. 946 din 15 martie.

¹¹ „Adevărul” an 48 (1934), nr. 15388, din 4 martie.

doi lideri a început în 1933, an în care cu ocazia congresului tineretului de la Cimpulung, Ion Mihalache va rosti un discurs asupra direcțiilor de acțiune ale partidului. În 1934 Ion Mihalache a inițiat și acțiunea de reorganizare a organizațiilor de tineret accentuând asupra necesității ridicării nivelului lor de cunoștințe politice. În acest scop s-a organizat „școala de la Cimpulung” în cadrul căreia, timp de 2 săptămâni, s-a ținut un ciclu de pregătiri zilnice la care au participat reprezentanți ai organizațiilor de tineret din toată țara. S-au înființat și școli țărănești ale partidului, mai ales în județul Ilfov, în cadrul cărora se făcea și educația politică și moral cetățenească a cursanților. Prelegeri și școli de cadre s-au ținut în 1935—36 la Clubul Central și Clubul Tineretului din județul Ilfov; la 17 decembrie 1935 s-a deschis Cercul de studii al Tineretului Național Țărănesc din București. Această activitate de îndrumare a membrilor tineri ai partidului includea și publicarea unui număr de broșuri și prelegeri cu caracter politic și cetățenesc și editarea unor organe de presă ale tineretului; menționăm între acestea „Flamura Verde”, organ central al Tineretului Național Țărănesc, „Pământ Nou”, ziar al organizației județene Tutova. Cele mai active organizații de tineret erau cele din județele Ilfov, Tutova, Constanța, Vâlcea și Dolj¹².

În ce privește atitudinea adoptată de gruparea de stânga, în disputa dintre forțele pro și contra dictatoriale, poziția ei față de ascensiunea fascismului, de teoriile reactionare, aceasta, în condițiile în care în numeroase țări din Europa se instaurează regimuri de dictatură, iar în România Carol al II-lea și Camarila acționau consecvent pentru compromiterea regimului parlamentar urmărind instaurarea unui regim totalitar își afirma cu claritate opoziția față de dictatură. În septembrie 1933, Ion Mihalache afirma: „Sunt țări unde însuși Suveranul și-a asumat personal răspunderea luând *executivul* întreg în mână și câteodată însăși *legiferarea*. Considerăm, în țara noastră primejdioasă o astfel de atitudine. Suveranul trebuie și în fapt, ca și după rânduielile legii, lăsat realmente fără răspunderea actelor de guvernământ, nici direct nici indirect¹³. El se pronunță, în consecință, împotriva acțiunilor regelui de subminare a autorității primului ministru și de obstrucționare deliberată a activității guvernelor, reclamând „asigurarea unei mai mari posibilități de lucru pentru guvern și a unei continuități”¹⁴. Pledând cauza parlamentarismului și a democrației, liderul național-țărănist insistă asupra oportunității existenței în continuare a partidelor politice care dau posibilitatea ca „voința națională să se manifeste liber și nefalsificând în sensul curenților și programelor”¹⁵. Dat fiind amestecul tot mai insistent al camarilei în viața politică și rolul ei nefast pentru funcționarea normală a sistemului parlamentar constituțional, Ion Mihalache considera necesară precizarea că deși partidul va „rămâne credincios regimului monarhic constituțional, respectuos față de prerogativele regelui, ca și față de drepturile națiunii și înțelege să înconjoare Coroana cu devotament și loialitate desăvârșită”

¹² Stanciu Stoian, *op. cit.*, pp. 41—48.

¹³ I. Mihalache, *Adâncind brazda!...* Tipografia „Ion C. Văcărescu”, București, 1933, p. 45.

¹⁴ *Ibidem*, p. 46.

¹⁵ *Ibidem*.

el reclama totuși“ un contact direct și nemijlocit între acești doi factori fără interpunerea oricăror alte elemente lipsite de răspundere care ar putea tulbura funcționarea normală a mecanismului constituțional¹⁶. Cu ocazia perfectării fuziunii cu Partidul Țărănesc Dr. N. Lupu, șeful Partidului Național Țărănesc a ținut să-și reafirme opoziția față de dictatură într-un discurs intitulat „Dictatura la pândă, reprodus și în paginile ziarului „Adevărul“¹⁷. Conștient de pericolul instaurării unor guverne în afara partidelor, care s-ar supune fără proteste amestecului Coroanei în guvernare, Ion Mihalache se pronunța pentru continuarea guvernării libere, avertizând asupra pericolului reprezentat de guvernele personale și de provocare a unor crize repetate de guvern: „E necesar ca țara să-și recapete liniștea și guvernele să nu mai fie dărmate prin nu știu ce forte... N-am sfătui în nici un caz să se facă un guvern personal“¹⁸. Afirmații de loialitate față de suveran și completate de angajamentul că partidul va lupta pentru menținerea cadrului politic existent au fost făcute de șeful P.N.Ț. și al aripii de stânga și cu ocazia votării noului program în 1935¹⁹ precum și în diversele declarații făcute presei în anii 1936—1937²⁰.

În ce privește atitudinea grupului de stânga față de afirmare teoriilor naționalist-șovine, atât în cadrul P.N.Ț. cât și în afara lui, trebuie făcută distincția necesară, între principiile promovate în scris sau în cadrul unor întruniri politice și acțiunile concrete întreprinse pentru a bara ascensiunea mișcării de dreapta. Deși gruparea a provocat excluderea grupării fascizante a lui Al. Vaida-Voevod, apărând valorile democrației radical burgheze și pledând pentru toleranță și umanitarism, se constată și unele concesii: „poziția potrivnică dreptei fasciste nu va fi cu totul intransigentă... Delimitările polemice față de fascism se mențineau, numai că în locul unei atitudini politice rectilinii se proceda prin renunțări și concesii repetate“²¹. În discuția asupra programului din 1935, opunându-se pretenției lui Vaida de a se introduce un amendament privitor la „numerus valahicus“, Ion Mihalache arăta că partidul este unanim în a-l respinge, deoarece „naționalismul constructiv cere altceva decât un „numerus clausus“²². Cu ocazia discursului rostit de președintele partidului la deschiderea Cercului de studii al P.N.Ț. din București (17 decembrie 1935) acesta își preciza o dată în plus atitudinea afirmând caracterul aberant al lui „numerus valahicus“ el se referea la consecințele nefaste pe care le-ar produce aplicarea sa; „este și o crimă morală care se înfăptuiește cu tineretul românesc, din partea acelor care îl aduc în credința că dacă e român, n-are nevoie să mai învețe, să mai muncească (...). Acest naționalism parazitar e o primejdie. Nici statul nu se poate rezema pe elemente nepregătite, nici profesiunile libere nu se vor putea dispensa de specia-

¹⁶ „Dreptatea“ an 8 (1934) nr. 2093 din 14 septembrie.

¹⁷ „Adevărul“ an 48 (1934) nr. 15395 din 13 martie.

¹⁸ „Dreptatea“ an (1934), nr. 2010 din 5 iurie.

¹⁹ „România Nouă“ an 3 (1935), nr. 26 din 6 februarie

²⁰ „Dreptatea“ an 10 (1936) nr. 2578 din 2 iunie.

²¹ Z. Ornea, *Țărănismul*... p. 78.

²² „România Nouă“ an 3 (1935) nr. 25 din 5 februarie.

liștii de fapt, nici viața economică nu se poate lăsa pe intruși oficiali, birocrați nepregătiți²³.

Cu ocazia unei conferințe ținută tot la Cercul de studii al P.N.Ț. din București, (6 februarie 1936) P. P. Suciū, exponent consecvent al stângii național-tărăniste a procedat la o analiză substanțială a principiilor naționaliste și a celor șoviniste, referindu-se la implicațiile mai largi, sociale și politice, ale acestei teorii²⁴. Autorul pornea de la constatarea generală a opoziției ireconciliabile dintre doctrinele democratice, pacifiste și pe de altă parte, doctrinele ultranaționaliste care provoacă ciocnirea inevitabilă a grupurilor naționale și conchidea cu justete că „generalizarea principiilor democratice aduce pacea pe când șovinismul excesiv provoacă războiul”²⁵. Deplasând această concluzie în planul larg al politicii internaționale, frunțașul național-tărănist avertiza asupra pericolului rezultat din faptul că „naționalismul de astăzi se întovărășește cu imperialismul puterilor mari care voiesc să înăbușească printrânsul libertatea națională a popoarelor mici”²⁶. Apreciem această afirmație, dincolo de profunzimea analizei, pentru tentativa de a provoca îndepărtarea tineretului de aceste teorii primejdioase, pentru însuși viitorul României ca stat național independent.

Deplasând discuția în câmpul vieții sociale autorul insistă asupra faptului că ultranaționalismul²⁷ ia înfățișarea reacționarismului social²⁸ și că, în consecință, el nu poate contribui la rezolvarea problemelor sociale. În soluționarea acestora P. P. Suciū respinge aplicarea lui „numerus valachicus” ca pe o „naivă și periculoasă iluzie” propunând în schimb „crearea unui fâgaș social pe care să se desfășoare din plin viața păturilor muncitoare și prin aceste măsuri de natură socială se va asigura și înflorirea vieții naționale”²⁸.

Foarte îngrijorătoare îi apar autorului consecințele politice ale afirmării teoriilor șoviniste, care sunt și antidemocratice „tăgăduind democrației orice merit și — mai mult — punând în sarcina ei toate neajunsurile și toate calamitățile”²⁹. Arătând că la români, „ideea națională” s-a împletit totdeauna cu „ideea democratică”, autorul a înfierat ca sfidătoare și aberante afirmațiile că „regimul politic și parlamentar al democrației periclitează ființa națională și că numai autoritatea claselor suprapuse o poate garanta”³⁰. Susținând necesitatea evidentă pentru poporul român de a respinge „teoria mistică și nebuloasă a purității rasiale” și, implicit, discriminările etnice care ar decurge din ea, autorul invoca și faptul că România garantează drepturi egale populațiilor minoritare prin aceleași tratate internaționale care îi garantează unitatea națională; în acest con-

²³ I. Mihalache, *Tărănism și naționalism*, cuvântare rostită la deschiderea cercului de studii al Tineretului Național Tărănesc din București la 17 decembrie 1935.

²⁴ P. P. Suciū — *Tărănismul și doctrinele de import*, Partidul Național Tărănesc, Biblioteca de educație cetățânească, București, f.a.

²⁵ P. P. Suciū, *op. cit.*, p. 6.

²⁶ *Ibidem*, p. 14.

²⁷ *Ibidem*, p. 9.

²⁸ *Ibidem*, pp. 26, 29, 34.

²⁹ *Ibidem*, p. 10.

³⁰ *Ibidem*, pp. 11, 15.

text el considera că nerespectarea acestor garanții ar putea avea consecințe dintre cele mai negative pentru soarta poporului român³¹.

Referindu-se la poziția de ansamblu a național-tărănismului față de aceste probleme, el a relevat faptul că, dacă această doctrină nu abuzează de invocarea cuvântului „național”, faptul nu indică o lipsă de patriotism ci, dimpotrivă, este expresia convingerii că numai adânci reforme economice, sociale și politice pot determina înflorirea vieții naționale.

Considerând afirmațiile reproduse până aici, precum și alte materiale și acțiuni îndreptate împotriva curentelor de dreapta, se poate aprecia poziția acestei grupări și a partidului în general, în perioada președinției lui I. Mihalache, drept antifascistă, pacifistă și democratică, P.N.Ț. situându-se la stânga vieții politice burgheze.

În ce privește tactica de luptă pentru a parveni la guvernare, gruparea I. Mihalache s-a pronunțat consecvent pentru menținerea de raporturi normale cu Palatul, fiind conștientă de rolul pe care îl avea monarhia în desemnarea partidului de guvernământ. De aceea, șeful partidului, susținut și de alți colaboratori — de N. Lupu, V. Madgearu — adoptă, în general, o poziție rezervată față de conflictul Maniu — Carol. Pe măsură, însă, ce mandatul guvernării liberale se apropia de sfârșit, I. Mihalache a recurs la critica fățișă a tacticii lui Maniu, acuzându-l că, datorită acțiunilor sale izolate, a lipsit partidul de „o orientare și o disciplină unitară”³². Apreciind această situație ca intolerantă și aducătoare de prejudicii partidului, în ședințele Comitetului Central Executiv din 2—5 aprilie 1937, I. Mihalache și-a prezentat demisia, propunând ca succesor pe I. Maniu; cererea însă a fost respinsă, și, fiind reales, președinte pe încă patru ani el a condiționat acceptarea de promisiunea lui I. Maniu că va renunța la campania sa anticamarilistă, campanie care putea fi invocată ca pretext de Carol al II-lea pentru a nu chema P.N.Ț. la guvernământ³³. Cererea a fost acceptată de Maniu, deși acesta păstra convingerea intimă că tactica lui Mihalache era greșită. Carol al II-lea încerca să speculeze divergențele dintre cele două grupări, manevrând pentru izolarea grupării lui I. Maniu; pentru aceasta, ca și pentru a rupe P.N.Ț. el a promis lui I. Mihalache succesiunea la guvern în cazul că acesta va reuși să-l neutralizeze pe Maniu³⁴. O caracterizare de ansamblu a tacticii preconizate, încă din 1933, de I. Mihalache ne este oferită chiar de el însuși: „Partidul național țărănesc este un partid semi-revoluționar. Revoluționar în scopurile sale: cucerirea puterii de către clasa țărănească pentru a alcătui un stat nou rezemat pe realitățile naționale (...). Dar partidul național țărănesc este în același timp ordonat în metode: luptă în cadrul legilor și ordinii sociale pentru cucerirea puterii prin majorități parlamentare, liber alese”³⁵.

În condițiile în care pe tărâm politic și electoral intrau în competiție tot mai numeroase organizații politice predictoriale, unele chiar fasciste,

³¹ Ibidem. pp. 17, 22.

³² „Dreptatea”, an 10 (1936) nr. 2533 din 31 martie.

³³ I. Scurtu, *Acțiuni de opoziție ale unor partide și grupări politice burgheze față de tendințele dictatoriale ale regelui Carol al II-lea* (iunie 1930 — februarie 1938) în „Revista de istorie” nr. 3 (1978), p. 408.

³⁴ F. Nedelcu, *Viața politică din România în preajma dictaturii regale*, Ed Dacia Cluj, 1973, p. 65.

³⁵ I. Mihalache, *Adâncind brazda!...*, p. 9.

începea să se afirme ideea unirii forțelor democratice pentru a bara calea acestor partide precum și pentru a stăvili tendințele lui Carol al II-lea de a instaura dictatura personală. Încă din august 1935, Petre Pandrea semnase, în ziarul „Dimineața”, un articol în care aprecia că este posibilă încheierea unui front popular bazat pe un program minimal de revendicări³⁶. În 1936, „anul fronturilor populare”³⁷, au avut loc alegeri parlamentare parțiale în județele Hunedoara, Mehedinți, Prahova și Suceava. În aceste alegeri în județele Hunedoara și Mehedinți au fost aleși candidații național-tărăniști Ghiță Pop și, respectiv, dr. M. Lupu; aceste victorii au fost posibile datorită acțiunii de front popular care a reunit toate organizațiile democratice din aceste județe, inclusiv cele comuniste. Semnificația acestui fapt depășea liniile înguste ale alegerilor parțiale, indicând calea cea mai potrivită pentru ca partidele democratice să se opună cu succes forțelor reacționare. Referindu-se la acest moment, Stanciu Stoian apreciază just că această izbândă a democrației „însemna că democrația putea spera ceva la acea oră. Pentru aceasta i-ar fi trebuit însă (Partidului Național Tărănesc — n.n.) o altă înțelegere a momentului, pe care n-a avut-o”³⁸. În cadrul P.N.Ț. se pronunțau pentru alianțe de front popular mai ales organizațiile de tineret. În 1937, însă, se produce o delimitare mai precisă în problema tacticii, delimitare decurgând din aprecierea ca principal pericol a dictaturii regale sau a fascismului: „toți cei care vedeau pericolul principal în Garda de Fier se hotărâsc să sprijine mai degrabă Coroana, împotriva legionarismului, decât să încurajeze acțiunea acestei forme de fascism român”³⁹. Aripa de stânga din partid, care se gândise la această soluție încă din aprilie 1937 adera astfel la tactica preconizată de gruparea centristă condusă de Armand Călinescu. Din această grupare de elemente tinere de stânga favorabilă, în împrejurările date, sprijinirii monarhiei, făceau parte: Octav Livezeanu, Pavel Pavel, Petru Pandrea, Vasile Gherasim, Aurel Buteanu, I. Raiciu și Stanciu Stoian; ei erau sprijiniți de P. Andrei, M. Ralea și dr. N. Lupu.

În noiembrie 1937, într-un moment crucial pentru destinul regimului parlamentar și al democrației, I. Mihalache, a demisionat de la președinția partidului Național Tărănesc, copleșit de insuccesul tacticii sale de a parveni la guvern prin înțelegere cu „factorul constituțional”. Succesiunea la conducerea partidului a fost preluată de I. Maniu (23 noiembrie 1937) care a și procedat imediat la schimbarea radicală a orientării tactice a Partidului Național Tărănesc⁴⁰.

„Tactica Vaida”, promovată de gruparea de dreapta pe care acesta o conducea, „era mânăta de o singură țintă, cucerirea puterii pentru a guverna, înfăptuind reforme de conjunctură, nu de program. Un oportunism ideologic și practic totodată”⁴¹. Caracteristicile acestei tactici, sesizabile încă din perioada când grupul acesta se mai afla în partid, au apărut mai evident după desprinderea lui în 1935 și constituirea în Frontul Românesc

³⁶ N. Jurca, *Mișcarea socialistă și social-democrată din România 1934—1944*, Ed. Litera, București 1978, p. 61.

³⁷ Stanciu Stoian, *op. cit.* p. 47.

³⁸ Stanciu Stoian, *op. cit.* p. 47.

³⁹ *Ibidem*, p. 52.

⁴⁰ „Dreptate” an 11 (1937) nr. 3007 din 25 noiembrie.

⁴¹ Stanciu Stoian, *op. cit.*, p. 44.

(29 martie 1935): „documentele sale programatice vor include, fără multă alegere, orice idee în vogă într-un anume moment, iar fruntașii vor folosi pentru a ajunge la putere atât agitațiile în masele rurale, uzând de formule demagogice, cât și „tactica promisiunii“, aceasta însemnând „legături și intrigi de palat cu ajutorul cărora să captezi bunăvoința factorului constituțional“⁴². O abordare similară a grupărilor politice, bazată pe considerarea programului și tacticii lor, este proprie și lui D. Gusti care distinge între „partidele cu program integral și partidele de acțiune imediată, sau (...) partidele principale și partidele oportuniste; ambele au un scop comun; cucerirea puterii politice prin luptă. Esențialul este — și aici se deosebește fundamental partidul politic de program de partidul politic oportunist — că partidul de program urmărește guvernarea ca mijloc pentru a realiza programul său, în timp ce partidul politic oportunist urmărește guvernul cu singurul scop de a guverna“⁴³. Considerând problema grupurilor din Partidul Național Țărănesc și din acest punct de vedere, deosebirea profundă dintre gruparea lui Vaida Voevod și cea a lui Mihalache apare cu claritate și ca ireconciliabilă; apoi, conflictul dintre Al. Vaida și Iuliu Maniu, ambii secondati de forțe bine delimitate în partid, se dovedește a fi, mai mult decât un conflict de personalități, o dispută cu rațiuni mai profunde, de natură principală. Opoziția pe care o făcea I. Maniu oricăror evadări din spațiul strict al legalității și constituționalismului, fie că viza mișcarea drepte fasciste sau tendințele dictatoriale ale monarhului, nu era sprijinită de grupul lui Al. Vaida. Mai mult, oportunismul acestuia, abil speculat de cercurile Palatului, a făcut ca, în fapt, disputa Vaida-Maniu să fie o dispută Maniu-dinastie. Între cei care-l susțineau pe Vaida și care vor părăsi odată cu el Partidul Național Țărănesc, menționăm pe Eduard Mirto, D. R. Ioanițescu, Voicu Nițescu, Sever Dan, C. Angelescu, Viorel Tilea, G. G. Mironescu.

Conflictul Vaida-Maniu era determinat atât de concepțiile lor politice generale, mai accentuat divergente în problema constituțională și a mișcării legionare, cât și de lupta pentru puterea în cadrul Partidului Național Țărănesc, consecvent întreținută de manevrele Palatului. În timpul guvernării lui Vaida Voevod (iunie-octombrie 1932) conflictul a devenit ireconciliabil, rezolvarea lui nemaiputându-se face decât prin eliminarea uneia dintre părți. În ianuarie 1933 I. Maniu a demisionat din funcție de prim ministru acuzând pe Carol al II-lea că-și depășește prerogativele executive stabilite prin Constituție; atitudinea lui I. Maniu a fost susținută de I. Mihalache prin demisionarea din postul de ministru de interne dar nu a primit azeziunea lui Vaida. Acesta, din rațiuni oportuniste, a acceptat succesiunea la guvern și la președinția partidului, considerând că astfel ar slăbi definitiv poziția rivalului său politic. Prin poziția predominantă ocupată de Vaida și grupul său în guvern și în cadrul partidului acesta a suportat o considerabilă alunecare spre dreapta. La 7 mai 1933 Al. Vaida Voevod a devenit președintele Partidului Național Țărănesc până în noiembrie 1933, când succesiunea a fost preluată de I. Mihalache; „șefia lui Vaida n-a însemnat ceva deosebit pentru țărănism, afară poate de părăsirea treptată a preocupărilor doctrinare de către con-

⁴² *Ibidem.*

⁴³ D. Gusti, *op. cit.*, p. 40.

ducerea partidului. Din acest punct de vedere se continuă, de altfel, linia politică a aripii ardelenne din partid. Ceea ce preocupă înainte de toate este menținerea partidului la putere prin înțelegere cu factorul constituțional⁴⁴. În timpul guvernării sale din 1933 Al. Vaida a luat măsuri represive împotriva celor care-l susțineau pe rivalul său în acțiunea de torpilare a camarilei. La 6 septembrie 1933, de exemplu, au fost excluși din partid pe motiv că „au înfrânt disciplina și au comis acte dăunătoare partidului”⁴⁵, Zaharia Boilă, Aurel Leucuția și Ilie Lazăr; sancțiunea fusese luată în urma difuzării, la 1 septembrie 1933 la Cluj, a articolului „A bătut ceasul” semnat de dr. G. Ohăbeanu — pseudonimul lui Z. Boilă —, articol care atacă în termeni virulenți camarila și acuza pe Carol de a fi inițiat, „afacerea Skoda”⁴⁶ pentru a-l compromite definitiv pe I. Maniu. În noiembrie 1933 Al. Vaida Voevod a demisionat de la președinția Partidului Național Țărănesc; de acum înainte el se orientează direct spre mișcarea legionară, abordând cu satisfacție titulatura de „naș al Gărzii de Fier” și aderând la teoriile șovine ale acesteia. În 1935, în perioada discuțiilor la programul partidului, el a formulat pretenția introducerii unui amendament referitor la „numerus valahicus”; faptul a provocat o reacție vie între cadrele partidului, care au respins cererea lui Vaida. Criza de partid a fost soluționată prin desărcinarea liderului grupării de dreapta de funcțiile sale oficiale și, în final, prin excluderea sa din partid. Victoria lui I. Maniu în acest conflict era și victoria aripii de stânga, ale cărei poziții se întăresc. Gruparea condusă de Al. Vaida a constituit partidul Frontul Românesc, organizație politică cu influență redusă în mase, folosită mai ales de rege ca grupare de manevră și presiune.

Gruparea condusă de Iuliu Maniu reprezenta curentul de centru din Partidul Național Țărănesc, cel puțin până în anul 1935; după această dată, pe de o parte prin îndepărtarea din partid a aripii de dreapta a lui Vaida Voevod și infiriparea unui nou grup centrist în jurul lui A. Călinescu, putem aprecia că grupul lui I. Maniu se plasa pe linia destul de flexibilă care desparte centrul de dreapta, înregistrând o lentă dar continuă deplasare spre dreapta. Apreciem că pentru perioada 1933—1936 gruparea aceasta nu poate fi catalogată ca fiind de dreapta, dat fiind atitudinea antifascistă și antidictatorială pe care o adoptase. În timpul în care la președinția Partidului Național Țărănesc s-a aflat I. Mihalache, reprezentanții acestei aripi nu au deținut poziții cheie în partid, menținându-se în general într-o rezervă prudentă față de schimbările petrecute în partid și dedicând o mare parte din activitatea lor combaterii grupului Vaida. Începând însă cu primăvara anului 1935 — când principalul rival al lui Maniu este îndepărtat și se adoptă nou program al partidului — adepții lui I. Maniu, acum cu posibilități mai largi de manevră, au început acțiunea de subminarea pozițiilor președintelui partidului, acuzându-l chiar că l-ar fi surghiunit pe Maniu la reședința sa de la Bădăcin și că ar fi nesocotit, în elaborarea noului program concepțiile spuse de liderul arde-

⁴⁴ Stanciu Stoian, *op. cit.*, p. 40.

⁴⁵ „Dreptatea” an. 7 (1933) nr. 1788 din 7 septembrie, „România Nouă” an. 1 (1933) nr. 1 din 7 noiembrie.

⁴⁶ Pentru „afacerea Skoda” vezi I. Constantinescu *Din însemnările unui fost reporter parlamentar*, Ed. pol. București, 1973, pp. 330, 341—348, 359—362, 367—370.

lean în programul său⁴⁷. Adepții lui I. Maniu erau recrutați în general dintre ardeleni, între care: A. Leucuția, Stan Vidrighin, Rujan Trifu, Sever Bocu, frații Lazăr și Z. Boilă, directorul ziarului clujean „Patria”; demisionat din acest post în urma conflictului cu Vaida, Z. Boilă a scos, începând cu 1933 ziarul „România Nouă”, devenit oficiosul grupării lui I. Maniu. Tactica promovată de aceștia era, consideră Stanciu Stoian, „principal foarte simplă. Alegi o poziție care poate să intrige dar care nu neliniștește pe nimeni din punctul de vedere al vieții sociale... Trebuie să fie o problemă pur politică, detașată arbitrar din complexul celorlalte probleme de ordin social și politic (...): toate relele vin de la amestecul coroanei în guvernare. Altele nu mai sunt sau sunt derivate din acesta; e aproape o diversiune pentru că se sustrage atenția și de la alte cauze care pot fi și mai importante”⁴⁸. Aplicarea acestei tactici în acțiunea cvasi-independentă a lui I. Maniu îndreptată împotriva cercurilor Palatului a provocat dispute între liderul ardelean și șeful partidului iar roadele acestei tactici falimentare, culese în 1937—1938 au fost amare atât pentru Partidul Național Țărănesc cât și pentru regimul parlamentar constituțional în ansamblu.

Opoziția consecventă pe care o făcea I. Maniu tendințelor dictatoriale ale lui Carol al II-lea și, mai ales, atacurile deosebit de virulente la adresa camarilei erau rezultatul voinței lui de a apăra mecanismul constituțional. Declarațiile lui Maniu în acest sens sunt foarte numeroase și acoperă întreagă perioadă la care ne referim. Insistând asupra ideii că statul român se bazează pe acordul dintre „voința regală” și „voința națională”, I. Maniu declara în 1933: „Vom lupta, cu toată dârzenia deci, pentru revenirea și menținerea unui constituționalism strict, cu funcționarea precisă a puterilor de stat”⁴⁹. Încercării lui Carol al II-lea de a submina autoritatea guvernului I. Maniu i-a opus, la 13 ianuarie 1933, demisia din fruntea cabinetului⁵⁰. În noiembrie 1933, în timpul crizei guvernului Al. Vaida Voevod, Maniu, din aceleași rațiuni determinate de necesitatea restabilirii autorității guvernamentale, a făcut declarații presei, arătând oportunitatea unui guvern de partid, fie el chiar al Partidului Național Liberal: „Pe noi ne interesează un singur lucru: ca guvernul care vine să adopte în privința așa numitului conflict constituțional o *atitudine demnă*. Guvernul să fie într-adevăr guvern și nu un birou de înregistrare. Iar miniștrii să fie într-adevăr șefi de resort, responsabili în fața Parlamentului, iar nu șefi de cabinet, cărora persoane din afară de mecanismul constituțional să le poruncească”⁵¹. Cu altă ocazie el s-a referit la faptul că, în perioada 7 iunie 1930 — 15 noiembrie 1933, România a avut 9 guverne și de trei ori alegeri parlamentare; această instabilitate guvernamentală, considera I. Maniu, se datora mai ales manevrelor cercurilor Palatului astfel încât, respingând aprecierea că România se manifesta o criză a parlamentului el vorbea chiar de o criză a regimului monarhic⁵². Acțiunile lui Carol al II-lea de compromitere a marilor partide politice sunt și ele

⁴⁷ Z. Ornea, *Țărănismul*... p. 79.

⁴⁸ Stanciu Stoian, *op. cit.*, p. 44.

⁴⁹ „România Nouă” an 1 (1933) nr. 1 din 7 noiembrie.

⁵⁰ „Patria” an 10 (1933) nr. 17 din 22 ianuarie.

⁵¹ „România Nouă” an 1 (1933) nr. 2 din 10 noiembrie.

⁵² „România Nouă” an 1 (1933) ediție specială din 15 noiembrie.

condamnate de gruparea centristă care declara în 1933: „Socotim partidele politice instrumente necesare ale vieții de Stat. Socotim că o tendință de slăbire și de puilverizare a partidelor deserveste implacabil interesele de Stat”⁵³. Atacurile, uneori în termeni foarte duri, îndreptate de I. Maniu împotriva cercurilor Palatului îl vizau, într-o măsură oarecare și pe suveran; de aceea, în repetate rânduri, fruntașul național țărănist a ținut să-și reafirme atașamentul față de monarhie, accentuând asupra distincției dintre ea și camarilă, tot așa cum accentua unitatea dintre democrație și monarhie care n-ar trebui să aspire vreodată la instaurarea dictaturii. Reproducem în acest sens unele din declarațiile grupării și ale liderului ei: „după cum vedem că monarhia e o necesitate în viața statului nostru, vedem și necesitatea efectivei colaborări a întregului neam la viața de stat. Credințele noastre sunt democratice. Veleitățile absolutiste, dictatoriale, care încep a se ivi nu acoperă decât o neputincioasă poftă de stăpânire. Or Neamul Românesc nu are nevoie să fie stăpânit”⁵⁴. Un apel asemănător la lupta contra dictaturii a lansat I. Maniu și în discursul rostit cu ocazia fuziunii Partidului Național Țărănesc cu Partidul Țărănesc dr. N. Lupu, discurs reproduș parțial și în ziarul democratic „Adevărul”: „Sunt și voi rămâne cu democrația și găsesc că e o erezie să se vorbească de dictatură. Trebuie să luptăm cu fanatism în contra încercărilor de a se instaura o dictatură la noi”⁵⁵. Întrerupând aici seria declarațiilor antidictatoriale ale lui I. Maniu, trebuie să evidențiem faptul că, din conservatism și miopie politică, acest om politic nu a ales calea cea mai eficientă de luptă pentru apărarea efectivă a democrației și parlamentarismului, procedând în noiembrie 1937 la semnarea unui pact de neagresiune electorală cu partidul Totul pentru Țară.

Un loc aparte în activitatea grupului manist l-a ocupat campania de o neobișnuită virulență declanșată împotriva camarilei conduse de Elena Lupescu. Declarațiile și articolele din presa vremii abundă în aprecieri, una mai mordantă decât alta, la adresa „*HIDREI care s-a încuibat în jurul Palatului*” (subl. în text)⁵⁶ pe care Maniu o voia răpusă sau, cel puțin, inofensivă în planul politicii. Motivându-și poziția net anticamarilistă, grupul manist declara: „Suntem monarhiști, convinși și loiali, dar nu slugi de lachei. Între înălțata și lumnata voință a suveranului și între voința națională întruchipată în Parlament, s-a ivit azi o altă forță: ascunsă, ocultă, egoistă și perfidă. O pecingine, care își furișează măsgoasele rădăcini în întreaga viață noastră de stat, primejduind strălucirea tronului, primejduind ideea monarhică, măcinând toată conștiința, tot sufletul, tot elanul acestui neam, Camarila. Îi aruncăm în față mânușa. Ea trebuie să piară din viața țării noastre”⁵⁷. Fără a adera, deci, la principiile democratice burgheze radicale promovate de aripa de stânga din partid, gruparea manistă se situa ferm pe poziția apărării regimului parlamentar constituțional, reclamând chiar elaborarea unei noi legi electorale, renunțarea la practica guvernărilor sub regimul stării de asediu și modificarea Constituției pe principii mai larg democratice. O atitudine

⁵³ „România Nouă” an 1 (1933) nr. 1 din 7 noiembrie.

⁵⁴ *Ibidem*.

⁵⁵ „Adevărul” an 48 (1934), nr. 15395 din 13 martie.

⁵⁶ „România Nouă” an. I (1933) ediție specială din 15 noiembrie.

⁵⁷ „România Nouă” an 1 (1933) nr. 1 din 7 noiembrie.

în esență democratică a adoptat I. Maniu și față de teoriile fasciste promovate de grupul de dreapta al lui Al. Vaida în 1933. Cu ocazia discuției din Comitetul Central Executiv al Partidului Național Țărănesc asupra oportunității introducerii în program a lui „*numerus valahicus*” la școlile secundare și universități, fruntașul ardelean a arătat că democrația și naționalismul nu sunt antitetice, deoarece „naționalismul adevărat și durabil numai prin democrație se poate face”⁵⁸. El considera propunerea lui Vaida Voevod ca „inutilă, inoperantă și dăunătoare intereselor noastre românești”⁵⁹, contrară declarațiilor de la Alba Iulia din 1918. Discriminării pe baze etnice între elevi și studenți propuse de Vaida, I. Maniu îi opunea necesitatea sprijinirii cu burse numai a elementelor capabile, indiferent de naționalitate. Arătând că dreptul la cultură, această „mare cucerire a epocii moderne”, nu poate fi refuzat nimănui, I. Maniu aborda problema egalității în drepturi a tuturor naționalităților din România și dintr-o perspectivă istorică: „Azi, când suntem dominați, datoria noastră este să dăruim zidurile despărțitoare dintre noi și minoritari ca să nu aibă și ei sentimentul că sunt asupriți, cum l-am avut și noi și ca să se realizeze fuziunea sufletească dintre ei și noi”⁶⁰. Considerând aceste declarații precum și altele care condamnau terorismul și huliganismul grupărilor de extremă dreapta, apreciem ca pozitivă activitatea în această problemă a grupării maniște; în plus, considerăm că frecvențele incriminări aduse lui I. Maniu de a fi colaborat cu mișcarea legionară sunt, în parte, nejustificate pentru această perioadă. Până în 1937, unele contacte stabilite între anumiți maniști și reprezentanții Gărzii de fier au fost cu totul sporadice și spontane, la baza lor având doar atitudinea anticamaralistă a celor două părți. Totuși acestea nu pot fi scuzate. O altă grupare de centru din Partidul Național Țărănesc s-a conturat începând cu a doua jumătate a anului 1935, în condițiile în care partidul, reclamând tot mai insistent succesiunea la guvern, trebuia să-și precizeze atitudinea față de factorul constituțional. Această grupare era condusă de Armand Călinescu, prezență de prestigiu în partid mai ales datorită excepționalei sale activități parlamentare⁶¹. Dintre adepții lui menționăm pe Virgil Potârcă, V. Rădulescu-Mehedinți, M. Ghelmegeanu, A. Costăchescu, Gr. Gafencu. Atitudinea consecvent antifascistă a lui A. Călinescu s-a manifestat încă din perioada guvernelor național țărănești, când ca subsecretar de stat la ministerul de interne, a inițiat măsuri de reprimare a mișcării legionare⁶². În timpul guvernării liberale el a folosit adesea tribuna Parlamentului pentru a înfiera această mișcare, acuzând guvernele respective de demență și ineficacitatea acțiunii de reprimare a organizațiilor fasciste, bănuindu-le chiar de complicitate cu acestea: „Sunt chiar unele acte ale miniștrilor, pe care opinia publică le socotește ca o profanare a

⁵⁸ „România Nouă” an 3 (1935) nr. 26 din 6 februarie.

⁵⁹ „România Nouă” an. 3 (1935) nr. 25 din 5 februarie.

⁶⁰ *Ibidem*.

⁶¹ A. Călinescu *Discursuri parlamentare 1934—1937*, 2 vol. București, 1938 și *Noul regim. Cuvântări 1938—1939*, București, 1939.

⁶² A. Călinescu a fost subsecretar de stat la interne în guvernele Al. Vaida Voevod (6 iunie — 20 octombrie 1932), Iuliu Maniu (20 octombrie 1932 — 13 ianuarie 1933) și Al. Vaida Voevod (14 ianuarie — 14 noiembrie 1933) vezi D. Costescu, *Fazele ministeriale din România 1862—1836*, ed. a II-a, Tipografia ziarului „Universul”, București 1936.

memoriei șefului d-voastră (I. G. Duca, n.n.)... după câteva luni numai de la moartea lui Ion Duca, cu prilejul unei ceremonii oficiale, în fața tuturor membrilor guvernului, un șef al studențimii, Furdui, își încheie cuvântarea strigând: „Trăiască Corneliu Codreanu!“ și un detașament de oameni în uniforma Gărzii, prezentă acolo l-a aclamat. Nu v-am văzut reacționând. N-am văzut starea de asediu aplicată. Câtva timp după aceea, un student, urcat de grilajul ministerului de interne, făcea apologia mișcării anarhice. Ce sfidare vi s-a adus, domnule ministru! Nici atunci n-am văzut consiliile de război intrând în funcțiune⁶³.

În problema constituțională gruparea lui Armand Călinescu a adoptat o atitudine de neutralitate față de conflictul I. Maniu — Carol al II-lea; această atitudine era consecința concepției greșite că voința suveranului era factorul decisiv al mecanismului constituțional și că autoritatea lui nu trebuia contestată de vreun partid politic. În condițiile în care între monarhie și mișcarea legionară s-a produs ruptura definitivă. A. Călinescu s-a orientat tot mai hotărât spre monarhie, angajându-se să o susțină în acțiunea de reprimare a Gărzii de fier. De pe această poziție promonarhică, decurgând din intuirea pericolului pe care-l reprezentau organizațiile politice de coloratură fascistă. A. Călinescu a criticat tactica adoptată de I. Maniu în timpul campaniei electorale din noiembrie 1937, desolidarizându-se complet de el. În noiembrie 1937, deci, Partidul Național Țărănesc a înregistrat o nouă dezidență: o parte a grupării centriste se desprinde de partid, unii dintre membrii ei acceptând chiar intrarea în guvernul Goga—Cuza: A. Călinescu, Virgil Potârcă, V. Rădulescu-Mehedinți și Dinu Simian. Într-o scrisoare adresată de A. Călinescu lui I. Mihalache, reproducă în ziarul „Epoca“, el își motiva plecarea în felul următor: „N-am acceptat șefia d-sale (I. Maniu — n.n.) decât cu condiția expresă de a nu împinge partidul într-o acțiune antidinastică. Din nefericire pentru țară și pentru partid, I. Maniu a făcut altfel“⁶⁴.

Aceasta este, în linii generale, situația internă a Partidului Național Țărănesc la sfârșitul anului 1937; cu popularitatea serios diminuată în urma compromisului cu mișcarea legionară, incapabil să se impună prin alegeri la guvern și să apere democrația, pradă unor puternice frământări lăuntrice el va fi dizolvat oficial prin decretul regal de desființare a partidelor politice din 30 martie 1938. Tentativele sale, tardive, de a încheia un front democratic în perioada noiembrie 1937 — februarie 1938 eșuaseră.

MIROSLAVA OSZTOICS

⁶³ A. Călinescu, *Discurs la legea pentru prelungirea stării de asediu*, 12 martie 1936, în A. Călinescu, *Discursuri parlamentare* vol. 2, pp. 330—331.

⁶⁴ „Epoca“ (1937) nr. 2668 din 31 decembrie apud Fl. Nedelcu, *op. cit.*, p. 170.

DIE BILDUNG UND DIE ENTWICKLUNG DER GRUPPEN IN DER
NATIONALEN BAUERNPARTEI

(Zusammenfassung)

In ihrer Analyse über die Zustände innerhalb der Nationalen Bauernpartei (Partidul Național Țărănesc), geht die Verfasserin von einer methodologischen Bestimmung des Soziologen Dimitrie Gusti ab: „Eine politische Partei ist nicht ein kompaktes und einheitliches Ganze. Eine Partei ist Etwas in vollem Wechsel und Erneuerung, mit Aufnahmen von neuen Gruppen und Ausgängen von alten Mitgliedern. Eine politische Partei ist ein sozialer Vorgang und ein sozialer Stand.“

Auf Grund dieser Idee stellt die Verfasserin fest, daß es in der P.N.Ț. drei Parteigruppen gab, und zwar: ein linker Flügel unter der Führung von Ion Mihalache, Leiter der Bauernpartei aus dem Altreich bis zum Jahre 1926, als diese sich mit der Nationalpartei aus Siebenbürgen vereinigte und P.N.Ț. bildete; ein rechter Flügel geführt von Vaida-Voievod, der eigentliche Opportunist unter den politischen Führer der Partei; und eine zentral-linke Gruppe geleitet von Iuliu Maniu.

Die Tendenzen innerhalb der P.N.Ț. zwischen 1933—1937 abzugrenzen erwies sich für die Verfasserin ein komplexer, also schwieriger Versuch zu sein, da jede Fraktion und alle zusammen, je nach dem Augenblick oder nach den Ansprüchen der führenden Persönlichkeiten, zusammen- und dann wieder auseinander gingen.

Im Hintergrund des erforschten Vorgangs spielten sowohl König Carol II. und seine Kamarilla, als auch der internationale Kontext eine bedeutende Rolle.